

«Είδαμε τον θρυμματισμένο κόσμο της εποχής μας, τα συντρίμια των αστικών κοινωνιών, τις κατακερματισμένες ανθρώπινες σχέσεις και τα επενδεδυμένα ανθρώπινα σώματα με τα απόβλητα των σάπιων ηθών και αξιών του καπιταλισμού».

Η «Μεταμόρφωση» του Κάφκα στη σκηνή του Κακογιάννη από το «Σημείο Μηδέν»

Παραμονές των εκλογών, στο Black Box του Ιδρύματος Κακογιάννη, στον Ταύρο, η ανήσυχη ομάδα «Σημείο Μηδέν» ανεβάζει ένα από τα σπουδαιότερα κείμενα του 20^{ου} αι., τη «Μεταμόρφωση» του Κάφκα, σε σκηνοθεσία Σάββα Στρούμπου. Η επιλογή είναι άκρως επίκαιρη, αφού μας βάζει μπροστά σε τεράστια υπαρξιακά ερωτήματα μέσα από τα οποία γεννιούνται σοβαροί πολιτικοί προβληματισμοί.

Μαρώ Τριανταφύλλου

Μάιος 2012

Κύριε Στρούμπο, δεύτερη φορά μέσα σε λιγότερο από μια πενταετία που ασχολείστε με τον Κάφκα. Θα θέλατε να σχολιάσετε τους λόγους αυτής της επιστροφής στον συγγραφέα;

Η πρώτη φορά που σαν ομάδα αναμετρηθήκαμε με κείμενο του Φ. Κάφκα ήταν με το διήγημά του «Στη Σωφρονιστική Αποικία», το οποίο παρουσιάστηκε στο Χώρο Ιστορικής Μνήμης της Κοραή. Και στην περίπτωση της Αποικίας και σε αυτή της «Μεταμόρφωσης», ο συγγραφέας μας μεταφέρει στις δικές του εκδοχές και μορφές της σύγχρονης δυστοπίας, είτε αυτή αφορά την κοινωνία είτε το ίδιο το άτομο και το στενό οικογενειακό και επαγγελματικό του περιβάλλον. Σχετικά με τη «Μεταμόρφωση», η οικογένεια και η κοινωνία ενώνονται σε ένα άρρηκτο όλον, σε μία ανελέητη μηχανή από-ανθρωποποίησης εαυτών και αλλήλων, που οδηγεί το άτομο, το κάθε άτομο χωριστά, στην απώλεια των ανθρώπινων χαρακτηριστικών του. Σε γενικότερο, πάντως, επίπεδο τα δύο αυτά κείμενα του Κάφκα, όπως και άλλα του συγγραφέα, παρόλη

την πολύ συγκεκριμένη αντιμετώπιση που έχουν απέναντι σε κοινωνικά και ψυχολογικά φαινόμενα του σύγχρονου ανθρώπου, ανοίγουν στο δημιουργό ένα ευρύ πεδίο ανάπτυξης της φαντασίας του. Είναι ζωντανές προκλήσεις, που τον αναγκάζουν κάθε φορά να οδηγήσει την αίσθησή του για το υλικό του κειμένου στα άκρα και να μη συμβιβαστεί με κανένα αισθητικό ή ερμηνευτικό ημίμετρο. Θα τα χαρακτηρίζα «επικίνδυνα» ως κείμενα, διότι απαιτούν αυτή την άνευ όρων καταβύθιση από την πλευρά του δημιουργού στα άδυτα του κόσμου του συγγραφέα, ενώ την ίδια στιγμή, αυτά καθαυτά απαγορεύουν την οποιαδήποτε λογοτεχνική και άρα συμβιβασμένη προσέγγιση.

Η «Μεταμόρφωση», όπως όλα τα έργα του Κάφκα, είναι πολύσημη και δύσκολη στην ερμηνεία της. Εσείς ποια ερμηνευτική γραμμή προτείνετε; Τι είδατε στη «Μεταμόρφωση»;

Σε αντίθεση με τη «Σωφρονιστική Αποικία» που ανεβαίνει πολύ σπάνια στο θέατρο, η «Μεταμόρφωση» μετράει αρκετά ανεβάσματα. Από την εμπειρία της «Αποικίας» κρατήσαμε την ιδέα της μηχανής και αυτή του συλλογικού τοπίου. Δε μας ενδιέφερε να ασχοληθούμε με την περίπτωση του Γκρέγκορ Σάμσα, του ανθρώπου, δηλαδή, που μεταμορφώνεται στο «τεράστιο απεχθές ζώφιο», ως ενός ατόμου που ξαφνικά αποκτά μια αποκλίνουσα συμπεριφορά σε ένα κατά τα άλλα «υγιές» οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον. Είδαμε τον θρυμματισμένο κόσμο της εποχής μας, τα συντρίμια των αστικών κοινωνιών που μέρα με τη μέρα αυξάνονται, τις κατακερματισμένες ανθρώπινες σχέσεις και τα επενδεδυμένα ανθρώπινα σώματα με τα απόβλητα των σάπιων ηθών και αξιών του καπιταλισμού. Μέσα από αυτό το τοπίο της καταστροφής του αστικού φαντασιακού αναδύεται για μας η οικογένεια Σάμσα. Για τον λόγο αυτό λέμε πως η οικογένεια-και-η-κοινωνία αποτελούν για τον Γκρέγκορ Σάμσα μια οδυνηρή μηχανής μεταμόρφωσης. Φυσικά, σε ένα τέτοιο τοπίο δεν αντιληφθήκαμε τα υπόλοιπα πρόσωπα της οικογένειας ως «κανονικά», αλλά ως γρανάζια αυτής της μηχανής οδύνης. Τα είδαμε και αυτά ως εκ των προτέρων παραμορφωμένα από την ίδια διαδικασία από-ανθρωποποίησης, να επιβάλλουν στον Γκρέγκορ την εικόνα που έχουν αυτά τα ίδια διαμορφώσει για τον εαυτό του κι έτσι να θέλουν να τον κλείσουν στην παραμορφωτική φυλακή της ίδιας τους της εικόνας. Έτσι λοιπόν, δε μας ενδιέφερε να αντιμετωπίσουμε αναπαραστατικά την ιδέα

της μεταμόρφωσης του Γκρέγκορ σε ζώφιο. Μας ενδιέφερε η υπαρξιακή διάσταση της μεταμόρφωσης, οι αιτίες που τον οδηγούν σε αυτή την κατάσταση, το απίστευτο δηλαδή βάρος των φόβων, των ενοχών και της αγωνίας που αυτές προκαλούν στο άτομο που τις υπομένει, προσπαθώντας να φανεί συνεπές στην υποχρέωση να παίξει τον ρόλο που του αναλογεί στην εφιαλτική κλοουνάτα των αστικών οικογενειακών και επαγγελματικών σχέσεων, όπως αυτή επιβάλλεται με τρόπο κανιβαλικό από τους μηχανισμούς του σάπιου αστικού κόσμου.

Γιατί επιλέγετε συνήθως πεζογραφήματα, στη δραματοποίηση των οποίων έχετε και σεις πολύ ενεργή συμμετοχή;

Για μένα το κάθε κείμενο είτε θεατρικό είτε οποιασδήποτε άλλης μορφής αποτελεί ζωντανό υλικό προς έρευνα, πρόκληση για αναμέτρηση με τις κρυφές του διαδρομές και τελικά απόπειρα για μια επικοινωνία σε βάθος με τα ζητήματα που θέτει. Από εκεί και πέρα προσπαθούμε να ασχολούμαστε με κείμενα που μας προκαλούν τέτοιες δονήσεις ώστε να θέλουμε να ξεκινήσουμε ένα ταξίδι μαζί τους. Στην μέχρι τώρα πορεία της ομάδας έχουμε ασχοληθεί με διηγήματα όπως η «Σωφρονιστική Αποικία» και η «Μεταμόρφωση», αλλά και με θεατρικά, όπως το «Όπως σας αρέσει» και «Οι Δίκαιοι». Στην περίπτωση της «Μεταμόρφωσης» θεωρώ πως έγινε μια πολύ σοβαρή και δύσκολη δουλειά από τους ηθοποιούς της ομάδας μας σχετικά με τη διασκευή του διηγήματος. Κάναμε όλη τη διασκευή μέσα από τους αυτοσχεδιασμούς και την έρευνά μας, προσπαθώντας να ανιχνεύσουμε τις διαδρομές του κειμένου που μας αφορούν σε βάθος και με την έννοια αυτή, δε στηριχθήκαμε σε ήδη γνωστές διασκευές ή μοντέλα προσέγγισης του διηγήματος.

Σκηνογραφώντας τη «Μεταμόρφωση»

Κύριε Κολιέ, δεύτερη συνεργασία με το «Σημείο 0». Σας επηρεάζει το γεγονός ότι πλέον γνωρίζετε καλά με τον σκηνοθέτη και την ομάδα; Ποια ήταν η βασική ιδέα που διέπει την σκηνογραφία;

Δύο χρόνια συστηματικής συνεργασίας, πέντε τόποι συλλειτουργίας με τον σκηνοθέτη και την ομάδα. Αισθάνομαι πως έχουμε γνωριστεί πολύ καλά πια, η επικοινωνία μας συνεχώς βαθαίνει και τα αποτελέσματα της συνεργασίας μας πιστεύω πως βελτιώνονται. Στόχος μας είναι η

δημιουργία μιας εικαστικής παρέμβασης που είναι ικανή να φιλοξενήσει την σκηνοθετική άποψη. Τα βασικά αξιώματά μας είναι λιτές και σαφείς φόρμες, τα λειτουργικά σκηνικά στοιχεία και η αιτιολογημένη χρήση του κάθε αντικειμένου. Με αυτόν τον τρόπο η εικόνα που παρουσιάζεται μέσω σκηνικών και κοστούμιών τροφοδοτεί τους ηθοποιούς και βοηθάει τους θεατές να κατανοήσουν και να συναισθανθούν. Τα υλικά που χρησιμοποιούνται, δεν καλλωπίζουν ούτε καλλωπίζονται, ενώ οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την αλλοίωσή τους προσπαθούμε να παραμένουν ευανάγνωστοι. Στο σκηνικό της μεταμόρφωσης, ο πλαστικοποιημένος κύβος δημιουργεί τον ασφυκτικό χώρο της ψευδούς ασφάλειας ενός μικρόκοσμου. Ο Γκρέγκορ παραγκωνίζεται αποστασιοποιημένος κατέχοντας τον δικό του χώρο, η υπόλοιπη οικογένεια συμβιώνει πάνω στο έπιπλο που αναλογεί στον καθένα, ενώ το τρίτο πρόσωπο πίσω από την παραμορφωτική μεμβράνη παρατηρεί τις αλλοιωμένες, στα μάτια του, εικόνες που διαδραματίζονται. Τα κοστούμια λιτά αλλά έντονα αποκαλύπτουν τον ψυχισμό του κάθε προσώπου.

Αναπάντεχη μουσική επένδυση

Κύριε Μαριδάκη, διαλέξατε μια μουσική αναπάντεχη, αντιστικτική πάντως, με το έργο αλλά και την σκηνοθετική άποψη. Θα μας σχολιάσετε λίγο την επιλογή σας;

Ο ιδιαίτερος και σφιχτός τρόπος που δούλευαν οι ηθοποιοί και ο σκηνοθέτης στην πρόβα, μου έδωσε τον βασικό παλμό για να ξεκινήσω. Οι ηθοποιοί σε αυτή την παράσταση έχουν ένα δικό τους ρυθμό και μια δική τους ενέργεια. Το κείμενο έχει μια τεράστια γκάμα από συναισθήματα, παράδοξες ατμόσφαιρες, εφιαλτικές, κωμικές ή πολύ τρυφερές και ένιωσα πως για να εισχωρήσω μουσικά και να το υπηρετήσω θα έπρεπε να αφουγκραστώ με προσοχή την ομάδα. Με το Σάββα μιλήσαμε, ακούσαμε αυτά που έφερνα κάθε φορά, ακούγαμε τη γνώμη της ομάδας και γρήγορα φτάσαμε σε αυτή τον κριτικό, υπαινικτικό «ρόλο» της μουσικής στο έργο. Αντίστιξη, ναι... γιατί με αυτό τον τρόπο φωτίζονται και άλλα επίπεδα αλλά και γιατί από την πρώτη στιγμή εγώ άκουγα με αυτόν τον τρόπο την ιστορία. Υπάρχει βέβαια και η ερωτική σκηνή όπου η μουσική συνηγορεί στην έκρηξη των συναισθημάτων. Αισθάνομαι πολύ τυχερός που μετά από όλη αυτή την όσμωση με την

ομάδα ο καρπός είναι κάτι που εκφράζει τόσο το σύνολο όσο και εμένα προσωπικά.

Οι υποκριτικές δυσκολίες

Κύριε Φιορέντζη, ποιες δυσκολίες σας δημιούργησε ο ρόλος του Γκρέγκορ Σάμσα; Τι βγαίνει μέσα από την ερμηνεία σας;

Η βασικότερη δυσκολία με την οποία ήρθα αντιμέτωπος προσεγγίζοντας τον ρόλο του Γκρέγκορ Σάμσα, ήταν η τερατώδης αγωνία μου να είμαι όσο το δυνατόν συνεπέστερος στη συνθήκη που θέτει ο συγγραφέας. Δεν μιλώ για την αναπαράσταση του ζωυφίου-άλλωστε η σκηνοθετική πλεύση απομακρύνθηκε νωρίς από αυτό το τοπίο- όσο για την προσπάθεια να κατανοήσω και να συνθέσω την έννοια της σταδιακής και αμετάκλητης απώλειας της ταυτότητας.

Το πανίσχυρο πλέγμα των ενοχών που μεταμόρφωσε το μυαλό και το σώμα του Γκρέγκορ, αποτέλεσε το βασικό ερμηνευτικό μου αίτημα, καθώς και η απόπειρα να είμαι όσο πιο αληθινός μπορώ, μέσα στο ανοίκειο και εφιαλτικό καφκικό σύμπαν.